

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до проведення практичних занять
та організації самостійної роботи
з навчальної дисципліни

**«РЕГІОНАЛЬНІ І ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРИ, АРХІТЕКТУРНИХ ФОРМ»**

*(для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти зі спеціальності 191 – Архітектура та містобудування)*

**Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2022**

Методичні рекомендації до проведення практичних занять та організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Регіональні і типологічні особливості розвитку архітектури, архітектурних форм» (для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 191 – Архітектура та містобудування) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. М. А. Вотінов. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. – 29 с.

Укладач канд. арх., доц. М. А. Вотінов

Рецензент

О. В. Смірнова, кандидат архітектури, доцент, доцент кафедри архітектури будівель і споруд та дизайну архітектурного середовища Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Рекомендовано кафедрою архітектури будівель і споруд та дизайну архітектурного середовища, протокол № 2 від 19 жовтня 2017 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ЗАВДАННЯ №1 Архітектурно-ландшафтне рішення гармонійного наочного середовища з урахуванням вимог охорони довкілля та культури.....	8
ЗАВДАННЯ №2 Розвиток архітектури, містобудування та архітектурного формоутворення на прикладі регіону з урахуванням соціально-економічних, технічних, естетичних, технологічних і інших чинників	11
ЗАВДАННЯ №3 Засоби створення мультимедійних творів та рекламної продукції з урахуванням естетичної виразності.....	13
ЗАВДАННЯ №4 Регіональні і національні архітектурні традиції, їх витоки та значення : аналіз художньо-образних, стилістичних, екологічних чинників впливу на формування регіональної та національної архітектури.....	15
ЗАВДАННЯ №5 Проблеми збереження історичної спадщини, культурного різноманіття середовища.....	17
ЗАВДАННЯ №6 Архітектурно-композиційні рішення предметно-просторового середовища міста з урахуванням містобудівних потреб регіону.....	20
ЗАВДАННЯ №7 Розвиток найкрупніших міст як центрів основних агломерацій в Україні.....	22
ЗАВДАННЯ №8 Урбоекоцентрична модель гуманізації архітектурно-містобудівної інфраструктури найкрупнішого міста як центру агломерації.....	25

ВСТУП

Не применшуючи значущості різних підходів до типологізації культури, варто зазначити, що на сьогодні найбільш плідною в науковому відношенні є регіональна типологізація архітектури та архітектурних форм. Вона, так, чи інакше, поєднує всі попередні підходи, виокремлюючи визначальну детермінанту – культурний регіон. Регіональна типологізація культури найбільше корелює із фундаментально розробленими проблемами локальних культур А. Тойнбі. Регіональний підхід до культурного розвитку людства забезпечує системне бачення людської культури взагалі, розкриває культурну самобутність регіону, відображає взаємозв'язки і взаємовпливи культур різних народів.

Під культурним регіоном розуміють певну єдність етнічно-родових, національних, духовних характеристик, що проявляються у схожості таких складових соціуму, як: традиції, релігія, культурні зв'язки етико-естетичних норм, світоглядні принципи. Щодо класифікації культурних регіонів, то сталий погляд науковців на це питання у 80–90-х роках ХХ ст. дещо змінився. До 80-х років було виокремлено шість культурних регіонів, а саме: арабомусульманський, африканський, далекосхідний, європейський, індійський, латиноамериканський. До цієї класифікації не належала Північна Америка, культура якої розглядалася як європейська, що внаслідок історичних причин утвердилася на цьому континенті. Отже, закономірно, що ряд авторів використовували поняття не «європейський», а «європейсько-північноамериканський» регіон. Справедливим є твердження авторів Київської школи регіональної типології про те, що традиційний погляд на північноамериканський регіон як на «новий світ», котрий «віддзеркалює» європейські надбання, вичерпав себе. Дійсно, сьогодні культура північноамериканського регіону здійснює на світовий розвиток вплив, співмірний із впливом культур таких регіонів, як європейський чи арабомусульманський тощо. Автори зазначеної вище нової школи виокремлюють

культуру слов'ян, розглядаючи культуру українського народу в контексті культурно-історичних доль слов'янства. Наукові засади такого погляду цілком зрозумілі, а значущість дослідження дозволяє зробити низку фундаментальних висновків щодо усвідомлення особливостей культурно-історичного розвитку України. Жодна теоретична концепція не може охопити всієї сукупності національно-культурних явищ і відносин, які існували в минулому і притаманні сьогоденню. Життя багатьох давніх народів, які в первісному суспільстві становили певні родові й племінні спільноти, а за умов Античності і Середньовіччя – народності різних рівнів згуртованості та інтеграції, містить надзвичайно широкий спектр відмінностей, що не завжди дозволяють згрупувати за якоюсь однією, визначальною ознакою. Отже, закономірною є поява низки наукових досліджень, шкіл, які по-різному описують і визначають критерії регіональної типології культури. Однак незважаючи на відмінність поглядів 80-х років минулого століття, поступово виокремлюється усталений, науково-обґрунтований погляд на проблему типологізації культури.

Дисципліна «Регіональні і типологічні особливості розвитку архітектури, архітектурних форм» є вибірковою для професійної підготовки студентів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 191 – Архітектура та містобудування і вивчається протягом одного семестру (таблиця 1).

Таблиця 1 – Теми практичних завдань та самостійної роботи

Номер завдання	Тема практичного заняття	Кількість академічних годин	Примітки
1	2	3	4
Пошук і розроблення нових типів архітектурно-містобудівних утворень з урахуванням екологічних показників навколишнього середовища			
1	Архітектурно-ландшафтне рішення гармонійного наочного середовища з урахуванням вимог охорони довкілля та культури	4	Ескіз просторового рішення
2	Розвиток архітектури, містобудування та архітектурного формоутворення на прикладі регіону з урахуванням соціально-економічних, технічних, естетичних, технологічних і інших чинників : Вар. 1 – архітектурний розвиток; Вар.2 – містобудівний розвиток; Вар. 3 – розвиток архітектурних форм	4	Ескіз об’ємно-просторового рішення
3	Засоби створення мультимедійних творів та рекламної продукції з урахуванням естетичної виразності	2	Оформлення аналітичної схеми із виявленими засобами створення
Організація мережі, формування сучасних будівель і комплексів в умовах нової економічної системи країни			

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
4	Регіональні і національні архітектурні традиції, їх витоки та значення : аналіз художньо-образних, стилістичних, екологічних чинників впливу на формування регіональної та національної архітектури	4	Оформлення аналітичної схеми
5	Проблеми збереження історичної спадщини, культурного різноманіття середовища	4	Оформлення аналітичної схеми
Оптимізація архітектурно-композиційних рішень предметно-просторового середовища міста з урахуванням регіональних особливостей та нових методів будівництва			
6	Архітектурно-композиційні рішення предметно-просторового середовища міста з урахуванням містобудівних потреб регіону	4	Оформлення аналітичної схеми
7	Розвиток найкрупніших міст як центрів основних агломерацій в Україні	4	Оформлення аналітичної схеми
8	Урбоекоцентрична модель гуманізації архітектурно-містобудівної інфраструктури найзначнішого міста як центру агломерації	4	Оформлення аналітичної схеми
	Разом:	30	—

ЗАВДАННЯ № 1

АРХІТЕКТУРНО-ЛАНДШАФТНЕ РІШЕННЯ ГАРМОНІЙНОГО НАОЧНОГО СЕРЕДОВИЩА З УРАХУВАННЯМ ВИМОГ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ ТА КУЛЬТУРИ

Мета роботи:

1. Ознайомлення із напрямками екологічного дизайну.
2. Ознайомлення із принципами гармонізації середовища та екологічного дизайну.
3. Побудова архітектурно-ландшафтного рішення гармонійного наочного середовища з урахуванням вимог охорони довкілля та культури з урахуванням принципів гармонізації середовища.

Короткі теоретичні відомості.

Екологічний дизайн (частіше вживають «екодизайн»), у свою чергу, – це створення екологічно доречного середовища побуту людини. Принципи екологічного дизайну сформовані на основі принципів, що відносяться до різноманітних дисциплін, таких як екологія, енергозбереження, ландшафтна архітектура та естетика. Основними з них є такі:

- відносне розміщення: кожен елемент розміщується відносно інших елементів таким чином, щоби вони взаємодіяли один з одним;
- кожний елемент здійснює декілька функцій;
- будь-яка функція здійснюється за рахунок багатьох елементів;
- ефективно енергопланування;
- використання біологічних ресурсів замість природних надр;
- різноманітність видів для того, щоби система була більш продуктивною і в ній відбувалася взаємодія компонентів;
- використання природних моделей.

У сучасному розумінні «екодизайн» – це складний науково-практичний комплекс, що охоплює науку, освіту, суспільно-практичну та проєктну діяльність. Провідними завданнями екодизайну є поліпшення екологічної

ситуації шляхом створення нової культури щодо потреб та цінностей суспільства, через художні різновиди об'єктів дизайну, удосконаленням форми відносно функції, вибору матеріалів і технологій із точки зору екологічних стандартів тощо.

Існують такі поняття, як «екологія культури» та «екологія природи», які не варто розділяти, розмежовувати, адже ці два терміни тісно пов'язані. Екологія культури не можлива без природного підґрунтя, оскільки екологія природи неможлива без культурної людини. У соціумі сформувалася думка про те, що природа має більше запасів міцності, адже в цій ситуації ще можна все виправити, розмножити й спробувати відновити. У культурі ж нічого не можна заповнити.

Мета дизайну – створення в умовах ділянки системи, яка б функціонувала при мінімальному залученні енергії збоку. У цьому випадку прикладами служать природні моделі, які можуть існувати протягом довгого часу, не привношуючи забруднення в навколишнє середовище та використовуючи природні джерела енергії, насамперед, Сонце.

Проведені дослідження дозволили сформулювати основні принципи гармонізації середовища:

- здатність створити образ міста з проробленням на всіх рівнях архітектурно-композиційного сприйняття; мати чіткі границі, шляхи, райони, вузлові крапки й орієнтири;

- компактність – «вузли» повинні з'єднуватися пішохідними маршрутами і розташовуватися в межах 10-хвилинної досяжності пішки (К. Александер), транспортна доступність «ізохрони О. Гутнова» у межах 15-хвилинної досяжності;

- масштабність – розміри об'єктів міської забудови повинні бути узгоджені з людським масштабом і між собою – об'єкти повинні створювати цілісну картину сприйняття;

- безпека – сегрегація (розподіл) транспортних і пішохідних потоків, мінімізація забруднення навколишнього середовища тощо;

– комфортність – планувально-функціональна досконалість та модернізоване інженерне забезпечення об’єктів на рівні найсучасніших вимог.

Методика виконання:

1. Аналіз початкових даних (теоретична частина).
2. Вибір ділянки або простору для побудови ескізу гармонійного середовища
3. Дотримання принципів організації гармонійного середовища.
4. Ескізна побудова архітектурно-ландшафтного рішення гармонійного наочного середовища з урахуванням вимог охорони довкілля та культури.

Склад завдання:

1. Розробка виконується на форматі А4.
2. Ескіз просторового рішення – М 1:50, 1:100.

Рекомендована література:

1. Близнюк М. М. Екологічний напрям дизайнерської творчості / М. М. Близнюк // Художній авангард: пошук нової мистецької парадигми : матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 8–10 квітня 2015 р.), ХНТУ / за ред. А. А. Білик. – Херсон, 2015. – 185 с.

2. Бейлах О. Д. Екологічний напрям у практичній і проектній діяльності дизайнерів [Електронний ресурс] / О. Д. Бейлах // Мистецтвознавство, архітектура, будівництво. Теорія та історія культури. – MODERN DIRECTIONS OF THEORETICAL AND APPLIED RESEARCHES’2013. – March, 2013. – Вип. 4–5. – С. 171–174. Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/archives-of-individualconferences>

3. Кузеляк Р. Р. Дизайн середовища / Р. Р. Кузеляк // матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Реклама і дизайн на порозі ХХІ сторіччя». – Київ, 2001. – С. 122–124.

4. Ben-Gal I., Katz R., Bukchin Y. (2008), «Robust Eco-Design: A New Application for Air Quality Engineering», IIE Transactions, Vol. 40 (10). – P. 907–918.

5. Орлова О. О. Екологічний фактор формоутворення в дизайні / О. О. Орлова. – Харків, 2003. – 20 с.

ЗАВДАННЯ № 2

РОЗВИТОК АРХІТЕКТУРИ, МІСТОБУДУВАННЯ ТА АРХІТЕКТУРНОГО ФОРМОУТВОРЕННЯ НА ПРИКЛАДІ РЕГІОНУ З УРАХУВАННЯМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ, ТЕХНІЧНИХ, ЕСТЕТИЧНИХ, ТЕХНОЛОГІЧНИХ І ІНШИХ ЧИННИКІВ

Мета роботи:

1. Ознайомлення з соціально-економічними, технологічними та естетичними чинниками розвитку архітектури і містобудування та архітектурного формоутворення.

2. Вивчення критеріїв гармонійного архітектурного середовища.

3. Розвиток архітектури, містобудування та архітектурного формоутворення на прикладі регіону з урахуванням соціально-економічних, технічних, естетичних, технологічних і інших чинників за рівнями на вибір:

вар. 1 – архітектурний розвиток; вар. 2 – містобудівний розвиток; вар. 3 – розвиток архітектурних форм.

Короткі теоретичні відомості.

Турбота про естетичне перетворення навколишнього предметно-просторового середовища, про підвищення художньо-конструктивного рівня промислової продукції в умовах ринкових відносин набуває важливого державного значення. Конструктивно-технологічний підхід до справи у системі безперервної дизайн освіти, зв'язок професійних закладів дизайн-освіти з іншими освітніми установами є сьогодні надзвичайно важливим у реорганізаційних умовах культурного і техніко-економічного процесу.

Функціональність, пішохідна та транспортна доступність та естетична виразність – *головні чинники гармонійного архітектурного середовища*. Відповідно до викладеного, шляхи гармонізації міської забудови поділяються за трьома основними принципами:

1. **Естетизація.** У цьому напрямі виокремлюють три головні складники: естетика архітектурних об'єктів; елементи благоустрою, міського дизайну і реклами; садово-паркова архітектура і ландшафтний дизайн.

2. **Інженерія.** Забезпечення всіх систем життєдіяльності, інженерних і транспортних комунікацій (із забезпеченням безперешкодної пішохідної і транспортної доступності, збереження транспортних засобів) на рівні останніх досягнень технічного прогресу.

3. **Функціоналізм.** Оптимальне співвідношення і здійснення основних функцій міського життя. При цьому необхідно мати на увазі, що забезпечення потреби в духовній, культурній, спортивній сферах життєдіяльності (будівництво храмів та об'єктів культури та спорту) є його важливим складником. Необхідно наблизити сфери обслуговування до споживача, створити громадські центри з максимальною функціональною концентрацією у сполученні з житловою забудовою. Необхідно збалансувати динаміку розвитку транспорту і динаміку розвитку міської забудови. Випереджувальними темпами необхідно впроваджувати сегрегацію потоків руху, влаштовувати підземні транспортні шляхи та підприємства з обслуговування транспорту. Простори міських вулиць необхідно зробити переважно пішохідними. Сегрегація потоків руху – нова актуальна задача.

Методика виконання:

1. Аналіз початкових даних виданих викладачем.
2. Розроблення ескізу об'ємно-просторового рішення мікропросторів на рівні місто, район, фрагмент. Вибір найбільш раціонального варіанта.
3. Розроблення генплану, М 1:500, 1:200, 1:100.
4. Ескізне опрацювання перспективного рішення.
5. Остаточне оформлення завдання.

Склад завдання:

1. Робота виконується на форматі А4 або А3.
2. Генплан з раціонально обраним варіантом у відповідних масштабах.
3. Перспективна замальовка.

Рекомендована література:

1. Гнесь І. П. Однородинний житловий будинок : навч. посібник / І. П. Гнесь. – Львів : Вид-во Нац. Ун-ту «Львівська політехніка», 2007. – 112 с.
2. Линч К. Образ города / К. Линч ; пер. с англ. В. Л. Глазычева; сост. А. В. Иконников ; под ред. А. В. Иконникова. – М. : Стройиздат, 1982. – 328 с., ил.
3. Нойферт Э. Строительное проектирование / Э. Нойферт ; пер. с нем. К. Ш. Фельдмана, Ю. М. Кузьминой ; под ред. З. И. Эстрова и Е. С. Раевой. – [2-е изд.]. – М. : Стройиздат, 1991. – 392 с. : ил.
4. Иконников А. В. Функция, форма, образ в архитектуре / А. В. Иконников. – М. : Стройиздат, 1986. – 288 с.

ЗАВДАННЯ № 3

ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТВОРІВ ТА РЕКЛАМНОЇ ПРОДУКЦІЇ З УРАХУВАННЯМ ЕСТЕТИЧНОЇ ВИРАЗНОСТІ

Мета роботи:

1. Ознайомлення з «мультимедією» та з «мультимедійним продуктом», їхніми властивостями.
2. Визначення засобів створення мультимедійних творів та рекламної продукції з урахуванням естетичної виразності.
3. Розроблення та побудова аналітичної схеми виявлених засобів створення мультимедійних творів та рекламної продукції з урахуванням естетичної виразності.
4. Розвиток навичок графічної подачі побудованої аналітичної схеми.

Короткі теоретичні відомості.

Мультимедіа – один із найперспективніших і найпопулярніших напрямів системи інформаційно-комунікаційних технологій. Вони мають на меті створення продукту, який містить колекції зображень, текстів і даних, що супроводжуються звуком, відео, анімацією і іншими візуальними ефектами, включаючи інтерактивний інтерфейс і інші механізми управління.

Термін «мультимедіа» використовують для характеристики комп'ютерних систем, графічної, звукової, відео- та іншої інформації. Цей синтез обробки інформації сьогодні вдається виконувати в реальному часі, тобто без відчутної для користувача затримки в часі.

Мультимедіа – це сучасна комп'ютерна інформаційна технологія, що дозволяє об'єднати в комп'ютерній системі текст, звук, відеозображення, графічне зображення та анімацію (мультиплікацію). Це сума технологій, що дозволяють комп'ютеру вводити, обробляти, зберігати, передавати і відображати (виводити) такі типи даних, як текст, графіка, анімація, оцифровані нерухомі зображення, відео, звук, мова. Мультимедійні технології окреслюють порядок розробки функціонування та застосування засобів обробки інформації. Мультимедійні засоби складають апаратні та програмні засоби. Мультимедійні продукти – це документи, які несуть в собі інформацію різних типів і припускають використання спеціальних технічних пристроїв для їх створення та відтворення.

За способом виконання мультимедійний продукт може бути класифікований як лінійний і нелінійний. Аналогом лінійного способу подання може бути кіно. Людина, що переглядає даний документ ніяким чином не може вплинути на його виклад. Нелінійний спосіб подання інформації дозволяє людині брати участь у викладі інформації, взаємодіючи яким-небудь чином із засобом відображення мультимедійних даних. Участь людини в даному процесі також називається «інтерактивністю».

Нелінійний спосіб подання мультимедійних даних іноді називається «гіпермедіа».

Мультимедійний продукт можна визначати як взаємодію візуальних і аудіо ефектів під керуванням інтерактивного програмного забезпечення, а також як комбінацію тексту, графічних зображень, звуку, анімації й відео елементів. По формату передачі мультимедійні об'єкти розглядають з точки зору звуку, та комп'ютерної графіки.

Мультимедіа застосовується в різних сферах, що включають рекламу, мистецтво, виробництво, розваги, розробку, медицину, математику, бізнес, наукові дослідження.

Методика виконання:

1. Аналіз початкових даних виданих викладачем.
2. Підбір аналітичного матеріалу.
3. Розробка аналітично-графічної схеми.
4. Остаточне оформлення завдання.

Склад завдання:

1. Робота виконується на форматі А4.
2. Графічна побудова аналітичної схеми.

Рекомендована література:

1. Дворко Н. И. Профессия – режиссер мультимедиа / Н. И. Дворко. – СПб. : СПбГУП, 2004. – 160 с.
2. Анисимова Н. С. Мультимедиа – технологии в образовании: понятия, методы, средства : монография (под ред. Г. А. Бордовского) / Н. С. Анисимова. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2002. – 89 с.
3. Закревский Ю. А. Звуковой образ в фильме / Ю. А. Закревский. – [Изд. 2-е, доп. и перераб.]. – М. : Искусство, 1970. – 127 с.
4. Иванченко Г. В. Психология восприятия музыки: подходы, проблемы, перспективы / Г. В. Иванченко. – М. : Смысл, 2001. – 264 с.

ЗАВДАННЯ № 4

**РЕГІОНАЛЬНІ І НАЦІОНАЛЬНІ АРХІТЕКТУРНІ ТРАДИЦІЇ,
ЇХ ВИТОКИ ТА ЗНАЧЕННЯ : АНАЛІЗ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНИХ,
СТИЛІСТИЧНИХ, ЕКОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА
ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ АРХІТЕКТУРИ**

Мета роботи:

1. Ознайомлення з національними та регіональними архітектурними традиціями, культурною спадщиною регіонів.

2. Проведення аналізу культурної архітектурної спадщини регіонів за художньо-образними, стилістичними, екологічними чинниками впливу на її формування.

3. Розробка та побудова аналітичної схеми проведеного аналізу.

4. Розвиток навиків графічної подачі побудованої аналітичної схеми.

Короткі теоретичні відомості.

Культурна спадщина регіонів України настільки своєрідна та різна, що її не можна порівнювати, і, оскільки її варто вивчати та обстежувати, як неповторне явище та неоціненне надбання нашого народу, розвиток методичних підходів до її оцінювання має велике практичне значення.

За даними органів охорони культурної спадщини в кожному регіоні України на державному обліку перебувають тисячі пам'яток історії та культури, зокрема міжнародного та національного значення, які можна вважати історико-культурними ресурсами та використовувати за наявності відповідних умов соціального, економічного, політичного, технічного, екологічного змісту. Базовим ресурсом є національна історико-культурна та природна неповторність і самобутність, однак можливості його використання в кожному регіоні різняться через розбіжності щодо складу, кількісних і якісних характеристик об'єктів, які його становлять.

В архітектурі національні традиції можуть виконувати роль своєрідного стимулятора творчого процесу, надихаючи на створення нових сучасних творів архітектури, або служити вихідним принципом у творчості, виступаючи як еталон, на який рівняється майстер у пошуках форми та змісту при вирішенні нових творчих ідей.

Методика виконання:

1. Аналіз початкових даних виданих викладачем.

2. Проведення аналізу культурної архітектурної спадщини регіонів (за вибором) за художньо-образними, стилістичними, екологічними чинниками впливу на її формування.

3. Розроблення аналітично-графічної схеми.

4. Остаточне оформлення завдання.

Склад завдання:

5. Робота виконується на форматі А4.

6. Графічна побудова аналітичної схеми.

Рекомендована література:

1. Історія архітектурного розвитку в Україні. – Київ, 2000.

2. Фартушний А. А. Українська культура. Ч. 1. Культура передісторичної доби. Культура Київської доби. Культура Галицько-Волинської держави / А. А. Фартушний. – Держ. ун-т «Львів. політехніка». Каф. філос. та культурології. – Л., 1999. – 112 с. – (Сер. публ. «Укр. нац. ідея»; Публ. п'ята). – Бібліогр.: 38 назв.

3. Фартушний А. А. Українська культура. Ч. 2. Культура українських земель у складі Великого князівства Литовсько-Руського та Речі Посполитої / А. А. Фартушний. – Держ. ун-т «Львів. політехніка». – Л., 2000. – 112 с. – (Укр. нац. ідея; Публ. 6). – Бібліогр.: 72 назви.

ЗАВДАННЯ № 5

ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ, КУЛЬТУРНОГО РІЗНОМАНІТТЯ СЕРЕДОВИЩА

Мета роботи:

1. Ознайомлення з культурною та природною спадщиною сьогодення (на прикладі України).

2. Аналіз існуючих проєктів концепцій, стратегій і відповідних рішень з питань збалансованого розвитку заходів збереження історичної спадщини, культурного різноманіття середовища.

3. Розроблення та побудова аналітичної схеми проведеного аналізу.

4. Розвиток навичок графічної подачі побудованої аналітичної схеми.

Короткі теоретичні відомості.

Культурна та природна спадщина є ключовою складовою навколишнього середовища у контексті стимулювання економічного розвитку, забезпечення екологічної стабільності та збалансованості, виконання базових соціальних

функцій в суспільстві. Однак неодноразові спроби Національної академії наук України та громадськості привернути увагу до цього питання, підготовлені ними проєкти концепцій, стратегій і відповідних рішень з питань збалансованого розвитку, поки що залишаються без уваги органів законодавчої й виконавчої влади.

У країні існує проблема щодо узгодження цілей соціально-економічного розвитку різних територій з охороною і збереженням її культурної спадщини. У регіональному стратегічному плануванні на період 2011–2015 та 2016–2020 років було приділено значну увагу питанням культурної спадщини, що вже є важливим позитивним зрушенням. Однак серед обраних пріоритетів соціально-економічного розвитку більшості регіонів відсутні цілі й завдання для вирішення проблем охорони і збереження культурної спадщини, що свідчить про недооцінку ролі використання спадщини як ресурсу суспільного розвитку та її дискримінацію при ранжуванні пріоритетів.

Актуальною є проблема необґрунтованого і, здебільшого, незаконного знесення цінних історичних забудов та нового будівництва на історичних територіях, що стало масовими. Спостерігається неприпустимо сповільнене розроблення історико-архітектурних опорних планів та затвердження в їх складі меж та режимів використання історичних ареалів історичних населених місць України.

Стан культурної спадщини при цьому має розглядатися як один з важливих індикаторів сталості (збалансованості) розвитку країни. Важливе стратегічне завдання науки, в тому числі й географії як конструктивної та прикладної науки, полягає у вивченні пріоритетних проблем розвитку культурної спадщини та формуванні системи заходів щодо їх вирішення.

Методика виконання:

1. Аналіз початкових даних виданих викладачем.
2. Проведення аналізу існуючих проєктів концепцій, стратегій і відповідних рішень з питань збалансованого розвитку заходів збереження історичної спадщини, культурного різноманіття середовища.

3. Розроблення аналітично-графічної схеми пріоритетних проблем розвитку культурної спадщини та формування системи заходів щодо їх вирішення.

4. Остаточне оформлення завдання.

Склад завдання:

1. Робота виконується на форматі А4.

2. Графічна побудова аналітичної схеми.

Рекомендована література:

1. Поливач К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України / К. А. Поливач. – Київ, 2012. – 208 с.

2. Трегубова Т. А. Изучение и учет исторических населенных мест Украины / Т. А. Трегубова, Е. Е. Водзинский. – Строительство и архитектура. – 1990. – № 10. – С. 8–9.

3. Поливач К. А. Формування системи моніторингу об'єктів культурної спадщини в Україні / К. А. Поливач // Укр. геогр. журн. – 2013. – № 3. – С. 57–63.

4. On Protection of Cultural Heritage. The Law of Ukraine of June 8, 2000 No. 1805-III. [In Ukrainian]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> [Про охорону культурної спадщини. Закон України від 8 червня 2000 року № 1805-III]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> Reserved activity in Ukraine: an absolute reserve or an European model of harmony between man and nature? Collection of Selected Materials (2017). Lviv. [In Ukrainian]. [Заповідна справа в Україні: абсолютна заповідність чи європейська модель гармонії людини і природи? Збірник вибраних матеріалів / за ред. М. П. Стеценка, Ф. Д. Гамора. – Львів, 2017. 238 с.].

ЗАВДАННЯ № 6

АРХІТЕКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНІ РІШЕННЯ ПРЕДМЕТНО-ПРОСТОРОВОГО СЕРЕДОВИЩА МІСТА З УРАХУВАННЯМ МІСТОБУДІВНИХ ПОТРЕБ РЕГІОНУ

Мета роботи:

1. Ознайомлення за допомогою засобів формування предметно-просторового середовища.
2. Визначення рівнів сприйняття міста людиною.
3. Розроблення та побудова аналітичної схеми проведеного аналізу.
4. Розвиток навиків графічної подачі побудованої аналітичної схеми.

Короткі теоретичні відомості.

Засоби формування простору та створення відповідних умов сприйняття – обов'язкові складники структурної організації архітектурних композицій у міському середовищі, які, своєю чергою, формують саме середовище.

Формування перспективних ракурсів враховує прагнення людини рухатись в напрямку висотної домінанти, створює бажані напрями руху, наприклад, до культової споруди. Хрестоматійний приклад – вулиця до палацу Уффіці у Флоренції: вулиця з перспективним сприйняттям замкненого простору утворюється за допомогою розміщення висотної домінанти на осі планувальної вулиці. Допоміжним засобом збагачення перспективних ракурсів та покращеної орієнтації руху є створення системи субдомінантних орієнтирів за допомогою композиційних акцентів кутових споруд. Людина одночасно бачить напрям та вираховує відстані до об'єктів. Кутові будинки одночасно фіксують у площині геометричну форму каркаса – «вузли каркаса», а також за допомогою об'ємних архітектурних елементів (вежі, еркери), створюють систему візуальних орієнтирів у просторі.

Пізнання людиною міського архітектурного середовища умовно поділяється на п'ять етапів. Долаючи простори середовища, людина засвоює його властивості та отримує загальне враження про його сприятливість або

несприятливість. Силует міста, або вищий рівень сприйняття забудови, утворюється за наявності певних морфотипів рельєфу місцевості та відповідних зон сприйняття. Найсприятливішими природними чинниками формування та сприйняття силуету міста є ріки та гори. Якщо місто утворюється поблизу природної водної артерії, його зародження зазвичай відбувається на пагорбистому правому березі. Лівий, положистий, разом із заплавами, створює зони сприйняття архітектурного ансамблю. На цьому рівні важливими архітектурними елементами є споруди-домінанти загально-міського значення, а також базовий рівень, що формується рядовою та фоновією забудовою. Домінанти загальноміського значення – це споруди, які створюють вертикальні осі силуету міста. При сприйнятті силуету міста вони проєктуються на умовну площину сприйняття, при цьому утворюються фронти сприйняття. Під час формування силуету необхідно враховувати взаємне розташування домінантних споруд.

Вищий рівень сприйняття є екзистентним для міста, тобто сприймається з віддалених територій і формує первісне уявлення про характер архітектури міста. II, III та IV рівні сприймаються безпосередньо у міському середовищі і є чинниками створення його естетичних та психологічних якостей. Зокрема II рівень: панорами ділянок міста, перспективні ракурси – створюється з рельєфу місцевості, домінантних та субдомінантних споруд, фоновієї забудови; III рівень: розгортки фасадів вулиць, квартали – формується аналогічними засобами і відрізняється зонами сприйняття; IV рівень зорового сприйняття – окремі об'єкти, площини фасадів або їх фрагменти, що відкривається при максимальному наближенні та контакті зі спорудою. На цьому рівні, крім художніх якостей самого об'єкта, важливу роль відіграють організовані зони сприйняття та ефекти перспективного скорочення та перспективних «зорових тіней» об'єкта.

Склад і якість компонентів II, III та IV рівнів та відповідна організація їх сприйняття мають вирішальне значення для утворення характеру міського середовища.

Методика виконання:

1. Аналіз початкових даних виданих викладачем.
2. Визначення рівнів сприйняття міста людиною.
3. Розроблення аналітично-графічної схеми рівнів сприйняття міста людиною.
4. Остаточне оформлення завдання.

Склад завдання:

1. Робота виконується на форматі А4.
2. Графічна побудова аналітичної схеми.

Рекомендована література:

1. Гуляницкий Н. Ф. История архитектуры / Н. Ф. Гуляницкий. – М. : Стройиздат, 1984. – Т.1 – 288 с.
2. Александер К. (Christopher Alexander), Sara Ishikawa, Murray Silverstein, A. Pattern Language : Towns, Buildings, Construction. Oxford University Press, USA. P. 1216.
3. Тиц А. А. Основы архитектурной композиции и проектирования / А. А. Тиц. – Київ : Вища школа, 1976. – 256 с.
4. Фрилинг Г. Человек – цвет – пространство : пер. с нем. / Г. Фрилинг, К. Ауер. – М. : Стройиздат, 1973. – 141 с.
5. Мейтленд Б. Пешеходные торгово-общественные пространства : пер. с англ. / Б. Мейтленд, А. Р. Анисимова ; под ред. И. Р. Федосеевой. – М. : Стройиздат, 1989. – 159 с.

ЗАВДАННЯ № 7

РОЗВИТОК НАЙКРУПНІШИХ МІСТ ЯК ЦЕНТРІВ ОСНОВНИХ АГЛОМЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ

Мета роботи:

2. Ознайомлення із ключовими моментами формування міських агломерацій.
2. Визначення характерних ознак міської агломерації.

5. Розробка та побудова аналітичної схеми проведеного аналізу.
6. Розвиток навиків графічної подачі побудованої аналітичної схеми.

Короткі теоретичні відомості.

Міська агломерація (від лат. *agglomeratio* – приєдную, нагромаджую) – форма розселення, територіальне скупчення населених пунктів, які об'єктивно об'єднані в єдине ціле інтенсивними функціональними (економічними, трудовими, соціальними, культурно-побутовими та ін.) зв'язками, а також екологічними інтересами.

Агломерація базується на одному або декількох компактно розташованих (конурбація) містах. Агломерація створює значну зону урбанізації, поглинаючи суміжні населені пункти; вирізняється високим ступенем територіальної концентрації різноманітних виробництв, насамперед промисловості, інфраструктурних об'єктів, наукових навчальних закладів, а також значною чисельністю населення; справляє вирішальний перетворювальний вплив на довкілля, змінюючи економічну структуру території та соціальні аспекти життя населення; має високий рівень комплексності господарства і територіальну інтеграцію його елементів.

Ключові моменти формування міських агломерацій (згідно із зареєстрованими законодавчими правками):

– сформувати міську агломерацію має право суміжна сільська (селищна, міська) територіальна громада, а також територіальна громада, яка є суміжною до територіальної громади, що попередньо прийняла рішення про формування міської агломерації, але знаходиться в радіусі не більше 20 км від міста – обласного центру;

– ініціювання формування міської агломерації здійснюється відповідними суб'єктами міста – обласного центру;

– формування міської агломерації навколо міста – обласного центру є підставою для внесення змін до перспективного плану формування територій громад області (у разі невідповідності останньому) та визнання такої міської агломерації як спроможної територіальної громади;

– повноваження сільської (селищної, міської) ради (та голови) територіальної громади, що сформували міську агломерацію навколо обласного центру, не припиняються;

– бюджети територіальних громад, що сформували міську агломерацію навколо обласного центру, виконується окремо. До того ж, надходження та витрати бюджетів територіальних громад – учасників відповідної міської агломерації формуються в порядку, встановленому Бюджетним кодексом України для об'єднаних територіальних громад.

Характерні ознаки міської агломерації :

- маятникова міграція (масові трудові, навчальні, побутові поїздки);
- 1,5-годинна доступність транспортними коридорами (залізницями, автодорогами і річками);
- наявність регулярних приміських електропоїздів, автобусів, теплоходів;
- спільність аеропорту, залізничного вузла-терміналу;
- щільне розселення по транспортних коридорах.

Становлення міських агломерацій – це глобальний тренд, який розпочався в другій половині ХХ століття. На сьогодні більше половини міського населення Землі проживає у міських агломераціях з чисельністю населення понад 500 тис. осіб.

Методика виконання:

5. Аналіз початкових даних виданих викладачем.
6. Визначення основних моноцентричних та поліцентричних, за бажанням селищних агломерацій України.
7. Розроблення аналітично-графічної схеми критеріїв визначення агломерацій в Україні.
8. Остаточне оформлення завдання.

Склад завдання:

3. Робота виконується на форматі А4.
4. Графічна побудова аналітичної схеми.

Рекомендована література:

1. Крижановская Н. Я. Принципы гуманизации архитектурно-градостроительной инфраструктуры в крупнейших городах Украины (на примере города Харькова) : монография / Н. Я. Крижановская, М. А. Вотинов ; Харьков. нац. ун-т гор. хоз-ва им. А. Н. Бекетова. – Харьков : ХНУГХ, 2016. – 186 с.

2. Вотинов М. А. Специфика формирования эко-ноосферного устойчивого города / М. А. Вотинов // Містобудування та територіальне планування : науково-технічний збірник. – Київ : КНУБА, 2014. – Вип. 53. – С. 27–33.

3. Гутнов А. Э. Город в теории систем / А. Э. Гутнов. – М. : МП «Ладья», 1993. – В кн. : Города и люди: Избранные труды. – 320 с.

4. Посацький Б. С. Основи урбаністики. Територіальне і просторове планування : навч. посібник / Б. С. Посацький. – [2-ге вид., доп.]. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 368 с.

ЗАВДАННЯ № 8

УРБОЕКОЦЕНТРИЧНА МОДЕЛЬ ГУМАНІЗАЦІЇ АРХІТЕКТУРНО-МІСТОБУДІВНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НАЙКРУПНІШОГО МІСТА ЯК ЦЕНТРУ АГЛОМЕРАЦІЇ

Мета роботи:

1. Ознайомлення із основними каркасами агломерації.
2. Визначення концепції вдосконалення формування природного ландшафтно-екологічного каркаса.
3. Розроблення та побудова аналітичної схеми на урбомакrorівні (рівень міської агломерації) вплив найкрупнішого міста на природний ландшафтно-екологічний каркас агломерації і визначення характеристик його структуроформуючих елементів.
4. Розвиток навичок графічної подачі побудованої аналітичної схеми.

Короткі теоретичні відомості.

Модель формування найкрупнішого міста як центру агломерації слід розглядати з урахуванням характеру його природного оточення, тобто в

структурі агломерації. Така модель повинна враховувати інтеграційні процеси найкрупнішого міста зі структурою об'єктів агломерації. З позиції гуманізації міського середовища структуру найкрупнішого міста і його агломерації повинні характеризувати три каркаса. Це такі каркаси:

- природний ландшафтно-екологічний каркас з рекреаційною функцією;
- техногенний каркас з містобудівною інфраструктурою (транспортною, промисловою та житловою);
- соціокультурний каркас (центр міста з об'єктами культурно-побутового обслуговування).

Каркас повинен відображати інформаційну насиченість об'єктами для комфортного функціонування всієї інфраструктури з урахуванням властивостей еконосферного сталого міста. Різні поєднання цих каркасів формують планувальну міську систему і визначають якість життя в місті. Поліпшення стану міського середовища з архітектурно-містобудівною інфраструктурою зачіпає всі підсистеми міста, тому просторова організація його території повинна розглядатися як найважливіший компонент муніципального управління. Абсолютно неприпустимо приймати управлінські рішення, орієнтовані на короткостроковий результат. Повинні враховуватися всі фактори: природні, історичні, соціальні, економічні, екологічні, культурні.

Планувальна структура будь-якого міста становить відносно сталу систему, яка змінила цілеспрямовано природний каркас міста, що відображає основні процеси життєдіяльності міського населення, пов'язані з високою інтенсивністю просторового освоєння. обов'язковим елементом цієї системи є центр міста. Будучи складовою частиною системи, центр об'єднує всі каркаси в структурі міста і його агломерації в єдину «екодемогенінфраструктуру» і характеризується максимальною доступністю для населення, а також слугує напрямою ланкою в планувальній структурі, середовищі життєдіяльності загалом як урбоекоцентр.

В цілому до структури природного потенціалу міста необхідно включити: зелений пояс, природні парки і захисні листяні смуги (елементи природного

середовища в техногенній інфраструктурі міста). На урбомакрорівні (рівень міської агломерації) доцільно розглянути вплив найкрупнішого міста на природний ландшафтно-екологічний каркас агломерації і визначити характеристики його структуроформуючих елементів. Природний ландшафтно-екологічний каркас агломерації (далі – ПЛЕК) є формуванням, що характеризується просторовою структурою та вертикальною ярусністю. У його складі є елементи, різні за функціями, екологічному значенні і використанні. ПЛЕК виконує свої функції за наявності відповідних правових, економічних та управлінських механізмів, які повинні бути пов'язані з економічною інфраструктурою і технологіями природокористування. У просторі агломерації ПЛЕК повинен займати чималу площу – не менше 25 % його території. Оскільки найкрупніші міста в структурі агломерацій постійно розвиваються, то змінюються і умови існування природних комплексів, що знаходяться при них. Локалізоване у просторі, найкрупніше місто мине своєю присутністю, впливає не тільки на природні об'єкти, розташовані на його території, але й на ділянки, які перебувають на відстані тисячі кілометрів від його адміністративних кордонів. Таким чином, найкрупніші міста стають потужним фактором перетворення ландшафтів, утворюючи особливу географічно значущу одиницю в структурі агломерацій.

Методика виконання:

1. Аналіз початкових даних виданих викладачем.
2. Визначення основних характеристик природного ландшафтно-екологічного каркасу агломерації.
3. Розроблення аналітично-графічної схеми на урбомакрорівні (рівень міської агломерації) впливу найкрупнішого міста на природний ландшафтно-екологічний каркас агломерації з визначенням характеристик його структуроформуючих елементів.
4. Остаточне оформлення завдання.

Склад завдання:

1. Робота виконується на форматі А4.

2. Графічна побудова аналітичної схеми.

Рекомендована література:

1. Крижановская Н. Я. Принципы гуманизации архитектурно-градостроительной инфраструктуры в крупнейших городах Украины (на примере города Харькова) : монография / Н. Я. Крижановская, М. А. Вотинин ; Харьков. нац. ун-т гор. хоз-ва им. А. Н. Бекетова. – Харьков : ХНУГХ им. А. Н. Бекетова, 2016. – 186 с.
2. Вотинин М. А. Специфика формирования эко-ноосферного устойчивого города / М. А. Вотинин // Містобудування та територіальне планування : науково-технічний збірник. – Київ : КНУБА, 2014. – Вип. 53. – С. 27–33.
3. Гутнов А. Э. Город в теории систем / А. Э. Гутнов. – Москва : МП «Ладья», 1993. – В кн. : Города и люди: Избранные труды. – 320 с.
4. Посацький Б. С. Основи урбаністики. Територіальне і просторове планування : навч. посібник / Б. С. Посацький. – 2-ге вид., доп. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 368 с.
5. Глазычев В. Л. Урбанистика / В. Л. Глазычев. – М. : 2008. – 156 с.
6. Шимко В. Т. Типологические основы проектирования архитектурной среды / В. Т. Шимко, А. А. Гаврилина. – М. : Архитектура-С, 2004. – 100 с.
7. Wines James. Green Architecture / James Wines. – London : Taschen, 2008. – 240 p.
8. Alastair Fuad-Luke. Ecodesign: the Sourcebook / Fuad-Luke Alastair. – Chronicle Books, 2010. – 352 p.

Виробничо-практичне видання

Методичні рекомендації
до проведення практичних занять
та організації самостійної роботи
з навчальної дисципліни

**«РЕГІОНАЛЬНІ І ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРИ, АРХІТЕКТУРНИХ ФОРМ»**

*(для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти зі спеціальності 191 – Архітектура та містобудування)*

Укладач **ВОТІНОВ** Максим Алекович

Відповідальний за випуск *М. А. Вотінов*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *Є. Г. Панова*

План 2018, поз. 98 М

Підп. до друку 14.02.2022. Формат 60 × 84/16.

Електронне видання. Ум. друк. арк. 1,7.

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.

Електронна адреса: office@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 5328 від 11.04.2017.